

JAGTRÄD OCH VÄLFÄRD

Med vinden ryckande i den uppfällda kragen möblerar jag på lek om i släkträdets. I stället för grandonklar och syslingskusiner befolkas jag den med tystlåtna varianter av mig själv. Ett jagträd. Min barndom utgör stammen. Grenarna hårbärger variationer av den jag varit och den jag kunnat bli. Grenen längst ner grenslas av en lillgammal pianist som helst flyr noterna och låter fingrarna löpa fritt. Vid sidan om honom, med vipande fötter, en ängslig fotbollsvakt som fruktar bollen. Högre upp en blundande kompositör med fingrarna löpande längs barken i nya skalor: c-ciss-e-fiss-g-aiss; c-d-ess-fiss-a. Snett ovanför, i en klyka, sitter en mentalskötare och röker, vid sidan om honom en kranförare med frilagda reglage. Därövanför en gymnasielärare, tillika trebarnsfar, och en man som krampaktigt balanserar längst ut på grenen och tittar ned. Och någonstans i mitten sitter jag, som jag blev: en kritiker och filosofidocent med äran halvvägs i behåll.¹

1. INTRODUKTION

Det är en smärtsam insikt att vi väljer vissa typer av liv, vissa grenar i vårt jagträd, och därmed väljer bort andra. Det är speciellt svårt att göra ett rimligt val om det som är bäst för en beror på ens attityder och preferenser. Det som skapar detta problem är att de olika varianterna av en person (jag-versionerna) ofta föredrar olika livsgrenar.² Jag kommer att argumentera för en lösning på detta problem, som mycket kortfattat kan sägas gå ut på att låta varje jag-versions attityder bestämma värdet av sitt eget liv och således inte tillåta att en jag-versions attityder bestämmer värdet av en annan jag-versions liv.³

1. Anderberg (2014), s. 18.

2. Talet om jag-versioner ska inte förstås som ett ställningstagande i frågan om huruvida en person kan bokstavligen sägas vara utspridd över möjliga världar och därför ha olika delar i olika världar. Satsen "min jag-variant i ett visst liv i en viss värld har en viss attityd eller preferens" är bara en smidig förkortning för "om jag skulle leva detta liv i denna värld, så skulle jag ha denna attityd eller preferens".

3. Bricker (1980) är en tidig uppsats som gav inspiration till mitt eget reflekterande kring dessa frågor.

Några viktiga antaganden bör nämnas. Jag kommer att fokusera på välfärd, vad som är bättre för en person, och anta att rimligheten i våra val beror enbart på hur våra val påverkar vår välfärd. Det finns förstås andra former av rimlighet, men det är den ”prudentiella” rimligheten som är fokus i denna uppsats, dvs. rimligheten från ett egennyttigt perspektiv. Mer exakt så kommer jag att anta att vi bör (prudentiellt) maximera vår välfärd, och det är (prudentiellt) orätt att inte göra det.

Jag kommer också att anta att vad som är bättre för en person beror på dennes attityder och preferenser. Visst kan andra saker spela roll för hur bra ett liv är för en person men det verkar rimligt att åtminstone säga att, allt annat lika, så bestämmer dina attityder och preferenser vad som är ett bättre liv för dig. Jag kommer därför att anta att allt annat är lika i de principer och exempel som jag diskuterar nedan (förutom exemplet med Helen Keller).

De välfärdsgrundande attityderna och preferenserna antas vara finala (för attitydobjektets egen skull) och ovillkorliga, så de är varken instrumentella, som t.ex. min preferens för att ta en huvudvärkstablett, eller villkorade på olika tillstånd, som t.ex. min finala preferens att leva hälsosamt i framtiden givet att jag kommer att vilja detta då.

Slutligen kommer jag att göra ett förenklande (och mycket orealistiskt) antagande: varje jag-version har endast en uppsättning preferenser och attityder. Detta betyder att jag inte behöver beakta problemet med oenighet mellan jag-versioner som sitter på olika delar av samma livsgren (existerar vid olika tidpunkter inom samma liv).⁴

2. NÅGRA PROBLEMFALL

Här är två exempel som visar de svårigheter som uppstår då våra jag-versioner från olika livsgrenar är oeniga.

Karriärsvalet: filosof eller pianist?

- Om du skulle välja att bli en filosof, så skulle du komma att föredra detta liv framför ett liv som en pianist.
- Om du skulle välja att bli en pianist, så skulle du komma att föredra detta liv framför ett liv som filosof.

Vilket liv är bättre för dig? Tittar man på filosof-jagets preferenser, så verkar filosof-livet bättre för dig. Men tittar man på pianist-jagets prefe-

4. Jag behandlar detta problem i Bykvist (2003) och (2007a).

renser, så verkar pianist-livet bättre för dig. Men ett och samma liv kan inte vara både bättre och sämre för dig. Så vilket liv är bättre för dig?

Kierkegaards dilemma: gift eller ogift?

- Om du skulle välja att gifta dig, så skulle du komma att föredra att leva som ogift.
- Om du skulle välja att inte gifta dig, så skulle du komma att föredra att leva som gift.

Tittar man på ditt gifta jags preferenser, så verkar det bättre för dig att vara ogift. Men tittar man på ditt ogifta jags preferenser, så verkar det bättre för dig att vara gift. Men, återigen, ett och samma liv kan inte både vara bättre och sämre för dig. Så vilket liv är bättre för dig?

3. PROBLEMATISKA LÖSNINGAR

En mycket enkel lösning är att bara ta i beaktande de preferenser som man skulle ha om man valde att leva ett visst liv. Så om du väljer en viss livsgren, så är det de preferenser du har vid denna gren som bestämmer välfärdsvärdet av alla livsgrenar. Tillämpat på exemplen ovan så säger denna lösning att

- om du blir filosof och föredrar detta liv, så är filosoflivet bättre för dig än pianistlivet, och
- om du gifter dig och föredrar att vara ogift, så är det bättre för dig att leva som ogift än att leva som gift.

Nu kan man fråga sig varför de preferenser du skulle ha givet ett visst val ska bestämma värdet av alla livsgrenar. Vad gör dem så speciella? De behöver ju inte vara mer välgrundade, eller baserade på bättre information, eller ha någon annan egenskap som gör dem mer kvalificerade för att bestämma välfärden hos en individ.

Ett annat problem med detta synsätt är att det inte finns någon stabil standard för välfärd: vilket liv som är bättre för dig beror på vilket liv som förverkligas. Men det verkar rimligt att förvänta sig en stabil standard som anger vilket liv som är bättre för en person utan att vi vet vilket liv som faktiskt kommer att förverkligas.

Vi får också problem med att uppfylla den normativa princip som baseras på detta instabila välfärdsvärde. Vilket liv bör jag välja om jag bara fokuserar på min egen välfärd? Det liv som är bäst för mig. Vilket liv är bäst för mig? Enligt den princip vi nu diskuterar så beror det på

vad jag väljer. Men detta betyder att vi ställs inför följande svårartade normativa dilemma:

- Om jag skulle välja att gifta mig, så skulle jag handla jag orätt, eftersom det är då vore bättre för mig att leva som gift.
- Om jag skulle välja att inte gifta mig, så skulle jag handla orätt, eftersom det då vore bättre för mig att leva ett liv som gift.

Denna situation kan fångas mer schematiskt på följande subjunktivfria sätt:

- Gifter mig: föredrar att vara ogift, alltså bättre för mig att vara ogift, alltså orätt att gifta mig
- Gifter mig inte: föredrar att vara gift, alltså bättre för mig att vara gift, alltså orätt att inte gifta mig

Alltså gäller det att oavsett vad jag skulle göra så skulle jag handla orätt. Det är klart att oavsett vad jag skulle göra, så skulle det ju finnas en rätt handling – gifter jag mig så är det rätt att inte gifta sig, gifter jag mig inte så är det rätt att gifta sig – men den rätta handlingen är enbart gäckande. Hade den utförts hade den varit orätt. Detta betyder att jag inte kan uppfylla den normativa principen i detta fall, för det finns ingen handling som är sådan att om jag utförde den, så skulle den vara rätt enligt den normativa principen.⁵

En annan lösning är att endast beakta *ideala* preferenser och säga att ett liv är bättre för dig än ett annat om och endast om du skulle föredra det, om du hade all relevant empirisk information och resonerade på ett rationellt sätt.

Tanken är sen att även om icke-ideala preferenser kan variera från en livsgren till en annan så gäller detta inte för ideala preferenser. Men detta är ett mycket tveksamt antagande. Vad jag skulle föredra om jag hade all relevant empirisk information och resonerade rationellt beror till hög grad på mina grundläggande psykiska egenskaper, t.ex. mina karaktärsdrag och benägenheter. Men olika jag-versioner från olika livsgrenar kan skilja sig avsevärt vad gäller grundläggande psykiska egenskaper, vilket betyder att även ideala preferenser kan komma i konflikt.⁶

5. Detta betyder också att principen bryter mot vad som Wlodek Rabinowicz, och senare Erik Carlson, har kallat *normativ invariants*, principen som säger att den normativa statusen hos en handling inte kan bero på huruvida handlingen utförs eller inte. En mer utförlig diskussion av normativ invariants återfinns i Carlson (1995), kap. 6, sektion 6.3, och Bykvist (2007b).

6. Varför inte ge all vikt åt de ideala preferenser välfärdssubjektet har vid hennes *val-*

4. BÄTTRE LÖSNING: UPPMÄRKSAMMA ATTITYDSPOLARITET OCH ANAMMA DIAGONALPRINCIPEN

Hittills har vi bara undersökt teorier som bara beaktar preferenser för en livsgren framför en annan. Ingen vikt ges åt de *positiva*, *negativa*, eller *neutrala* attityder man kan ha till en livsgren. Jag ska nu visa att vi kan hitta en bättre teori om vi släpper in attityder som uppvisar polaritet, positiv, negativ, eller neutral.

Först måste vi klargöra vad vi menar med attitydspolaritet. Attitydspolaritet kan förklaras i termer av motivation, lust/olust, och värdeupplevelser.⁷

- Att inta en *positiv* attityd till ett liv =_{df} att vara motiverad att leva detta liv, känna lust när man tänker på det, och att uppleva det som något bra.
- Att inta en *negativ* attityd till ett liv =_{df} att vara motiverad att undvika leva detta liv, att känna olust när man tänker på det, och att uppleva det som något dåligt.
- Att inta en *neutral* attityd till ett liv =_{df} att vara varken motiverad att leva det eller motiverad att inte leva det, att varken känna lust eller olust när man tänker på det, och att uppleva det som något neutralt.

Naturligtvis så finns det kopplingar mellan preferenser och polaritetsattityder.⁸ För personer med en viss ordning på attitydlivet har vi följande koppling: A föredras framför B om och endast om en av attitydkombinationerna (1–5) nedan är fallet:

---

tillfälle? Motfrågan är då, ”vilket valtillfälle?” Något av de förflutna, det nuvarande, eller något av de framtida valtillfällena? Om man väljer det nuvarande valtillfället, så kan man fråga sig varför bara nuvarande ideala preferenserna ska räknas när det gäller att bestämma den framtida välfärden. Dessutom finns det inget nuvarande valtillfälle för vissa subjekt, t.ex. ett ofött barns vars möjliga framtider vi vill bedöma eller en nu död person vars förflutna vi vill bedöma.

7. Dessa formuleringar gäller endast för kognitivt avancerade individer och ignorerar därför mycket av attitydspolaritetens komplexitet. Mindre avancerade individer, som spädbarn och vissa djur, kan endast uppvisa polaritet i motivation, sedd som enklare handlingsdispositioner.

8. Det kanske till och med finns *definitionsgrundade* kopplingar mellan preferenser och polaritetsattityder. Roderick Chisholm har föreslagit följande definitioner: att vara positivt inställd till x är att föredra x framför något y som man är indifferent inför; att vara negativt inställd till x är att föredra något y , som man är indifferent inför, framför x ; att vara neutralt inställd till x är att vara indifferent mellan x och något y , som man är indifferent inför; att vara indifferent inför x är att vara indifferent mellan x och icke- x (eller avsaknaden av x). För mina syften i denna uppsats behöver jag inte ta ställning till denna definition av polaritetsattityder i termer av komparativ indifferens och preferens.

	A	B
1.	<i>positiv</i>	<i>neutral</i>
2.	<i>positiv</i>	<i>negativ</i>
3.	<i>positiv</i>	<i>svagare positiv</i>
4.	<i>neutral</i>	<i>negativ</i>
5.	<i>negativ</i>	<i>starkare negativ</i>

För att lätt få en överblick över informationen om både preferenser och attitydpolaritet så kommer jag att använda mig av *attitydmatriser*, som exempelvis kan se ut så här:

	A	B
A-jag	5	8
B-jag	-2	5

Talen i en *rad* representerar en viss jag-versioners attityder till olika möjliga livsgrenar. Positiva tal representerar positiva attityder, negativa tal representerar negativa attityder, och nollan representerar en neutral attityd. Ett större positivt tal representerar en starkare positiv attityd, ett större negativt tal representerar en starkare negativ attityd, och samma tal representerar samma styrka. Talen i en *kolumn* representerar olika jag-versioners attityder till ett visst liv (en viss livsgren). Notera att för mina syften i denna uppsats så behöver jag inte anta att vi har ett mått på välfärdsskillnader eller välfärdskvoter som kan jämföras mellan olika jag-versioner.

Så från denna matris kan vi tex läsa av att personens A-jag (den jag-version som existerar i A) har en positiv attityd till sitt A, och en starkare positiv attityd till B. Så A-jaget föredrar B framför A. Vi kan också se att personens B-jag har en negativ attityd till A och en positiv attityd till B, så B-jaget föredrar B framför A.

Vi kan nu beskriva karriärsvalet med följande attitydmatris:

	filosof-liv	pianist-liv
filosof-jag	a	b
pianist-jag	c	d

Hittills har vi bara tittat på preferensinformationen, och då vet vi bara att $a > b$, eftersom filosof-jaget föredrar filosof-livet framför pianist-livet, och att $c < d$, eftersom pianist-jaget föredrar pianist-livet framför filosof-livet. Men det finns mer information att beakta. Vad har filosof-jaget och pianist-jaget för attityder (positiva, negativa, neutrala) till de alternativa livet? Här är en möjlighet.

	filosof-liv	pianist-liv
filosof-jag	10	5
pianist-jag	-15	-10

I denna version har mitt filosof-jag en *positiv* attityd till båda livet men en *starkare positiv* attityd till filosof-livet, och mitt pianist-jag har en *negativ* attityd till båda livet, men en *svagare negativ* attityd till pianist-livet. I denna version av karriärsvalet står alltså valet mellan ett liv som man kommer att *gilla* (ha en positiv attityd till) och ett liv som man kommer att *ogilla* (ha en negativ attityd till). Det verkar då rimligt att säga att det liv jag kommer att gilla är bättre för mig. Alltså är filosof-livet bättre för mig.

Så här ser Kierkegaards dilemma ut i matrisform:

	liv som gift	liv som ogift
mitt gifta jag	a	b
mitt ogifta jag	c	d

Om vi bara har information om preferenser, så vet vi endast att $a < b$, eftersom mitt gifta jag föredrar livet som ogift framför livet som gift, och att $c > d$, eftersom mitt ogifta jag föredrar livet som gift framför livet som ogift. Men återigen så finns det mer information att ta hänsyn till. Vad har mitt gifta jag och mitt ogifta jag för attityder (positiva, negativa, neutrala) till de alternativa livet? Här är en möjlighet.

	liv som gift	liv som ogift
mitt gifta jag	10	15
mitt ogifta jag	-5	-10

I denna version så har mitt gifta jag en *positiv* attityd till båda livet men en *starkare positiv* attityd till livet som ogift, och mitt ogifta jag har en *negativ* attityd till båda livet, men en *svagare negativ* attityd till livet som gift. Så valet står mellan ett liv som man kommer att *gilla* (ha en positiv attityd till) och ett liv som man kommer att *ogilla* (ha en negativ attityd till). Det verkar då rimligt att säga att det liv jag kommer att gilla är bättre för mig. Alltså är livet som gift bättre för mig.

Den generella idé som antyds ovan är denna:

- A är *bra* för dig om och endast om ditt A-jag har en positiv attityd till A (och ju starkare positiv attityd du har till A desto större positivt värde har A för dig).
- A är *dåligt* för dig om och endast om ditt A-jag har en negativ attityd till A (och ju starkare negativ attityd du har till A desto större negativt värde har A för dig).
- A är *neutralt* för dig om och endast om ditt A-jag har en neutral attityd till A.
- A är *bättre* för dig än B om och endast om värdet av A för ditt A-jag är större än värdet av B för ditt B-jag.⁹

Med andra ord ska man ska *tänka diagonalt*: för att utröna vilket liv som är bättre för en person ska man endast titta på värdena i attitydmatri-sens huvuddiagonal (följden av tal från matrisens övre vänstra till dess nedre högra hörn). Så vi kan kalla denna idé för "diagonalprincipen".

Notera att diagonalprincipen säger att ingen av jag-versionerna bestämmer välfärdsvärdet av *alla* livsalternativ. Varje jag-version bestämmer endast välfärdsvärdet av *sitt eget* liv genom de polaritetsattityder jag-versionen har till sitt liv.

Det finns förstås en del invändningar mot diagonalprincipen som måste besvaras.

5. INVÄNDNING (1): EXEMPLET MED HELEN KELLER

(DÖVSTUM AMERIKANSK FÖRFATTARE OCH AKTIVIST, 1880–1968)

Anta att den handikappade Helen föredrar ett liv med handikapp framför ett utan, eftersom ett liv utan handikapp innehåller så lite av de upplevelser och prestationer som hon faktiskt bryr sig om. Anta vidare att

9. Dessa principer måste förstås revideras om vi släpper antagande att varje jag-variant har endast en uppsättning attityder och preferenser. Då måste vi ta ställning till hur man ska väga samman olika attityder i ett liv för att fastställa det totala värdet av livet för en person.

hade hon fötts utan handikapp så hade hon föredragit att vara utan handikapp, och hennes positiva attityd till det liv som hon då hade levt skulle ha varit något starkare. I matrisform:

	liv utan handikapp	liv med handikapp
Helen utan handikapp	20	-10
Helen med handikapp	5	15

Diagonalprincipen säger att livet utan handikapp är bättre för Helen än livet med handikapp. Det verkar också följa att Helen *bör önska sig* att hon hade fötts utan handikapp, eftersom detta liv är bättre för henne. Men är det rimligt?

Som svar så är det viktigt att skilja på välfärd och vad man bör önska sig från ett icke uteslutande egennyttigt perspektiv. Vad man bör önska sig i denna mening har inte bara att göra med ens välfärd: det har också att göra med *moraliska*, *politiska* och *konstnärliga* prestationer. Man kanske ibland bör önska sig något mindre välfärd men fler viktiga moraliska, politiska, och konstnärliga prestationer. Helen kan ses som ett bra exempel på detta.

Även om vi i stället tittar på vad man bör önska sig från ett uteslutande egennyttigt perspektiv, så är det tveksamt om *graden* av ens önskan måste sammanfalla med *graden* av välfärd. Hur starkt ens önskan bör vara för ett liv som är bra för en beror på flera faktorer, t.ex. hur svårt det är att realisera detta liv. Man bör ha en starkare önskan för ett bra liv som är realiserbart än för ett liv som är något bättre men inte realiserbart. Så, den handikappade Helen bör önska sitt eget liv mer än livet utan handikapp, som hon ju inte kan förverkliga.

Men måste inte diagonalprincipen fortfarande säga att livet utan handikapp är bättre för Helen? Jo, men endast om *allt annat är lika*. Kom ihåg att jag antog att, allt annat lika, så beror ens välfärd på ens attityder och preferenser. Om man anser att intellektuella och konstnärliga prestationer utgör en viktig del av ens välfärd, så är inte allt annat lika i detta fall, och diagonalprincipen utesluter inte då att Helens faktiska liv med handikapp är bättre för henne i kraft av de imponerande prestationer som hon uppvisade i detta liv.

6. INVÄNDNING (2): BORTSER FRÅN ENIGA PREFERENSER

En annan invändning är att diagonalprincipen krockar med en dominansprincip som kan verka rimlig. Anta att vi har följande fall:

	filosof-liv	pianist-liv
filosof-jag	10	15
pianist-jag	-15	-10

I detta fall så föredrar *både* mitt filosof-jag och mitt pianist-jag pianist-livet framför filosof-livet. Men min diagonalprincip säger att pianist-livet är sämre för mig, eftersom jag kommer att ogilla det men gilla filosof-livet. Diagonalprincipen kommer alltså i konflikt med:

Dominansprincipen

- Om både ditt A-jag och ditt B-jag föredrar A framför B, så är A bättre för dig än B.

I valet mellan diagonalprincipen och dominansprincipen så ger jag upp dominansprincipen. Den gäller inte generellt. Men den gäller förstås när dina jag-versioner har samma positiva, negativa, och neutrala attityder. Mer generellt så gäller den i alla situationer där varje jag-version uppvisar en av attitydkombinationerna (1-5) i tabellen ovan.

Det finns ett oberoende starkt skäl att ge upp dominansprincipen: den genererar *cykliska* välfärdsordningar, som följande schematiska exempel visar:

- A1-jag: A3 föredras framför A1, som föredras framför A2
- A2-jag: A1 föredras framför A2, som föredras framför A3
- A3-jag: A2 föredras framför A3, som föredras framför A1

I detta fall säger dominansprincipen att A1 är bättre för dig än A2, eftersom både ditt A1-jag och ditt A2-jag föredrar A1 framför A2; A2 är bättre för dig än A3, eftersom både ditt A2-jag och ditt A3-jag föredrar A2 framför A3; men A3 är bättre A1, eftersom både ditt A3-jag och ditt A1-jag föredrar A3 framför A1.

7. INVÄNDNING (3): KRÄVER INTE KOMPARATIVT STÖD

Diagonalprincipen står även i konflikt med följande tänkbara nödvändiga villkor för "bättre för":

Principen om komparativt stöd

- A är bättre för dig än B endast om A föredras framför B av ditt A-jag eller ditt B-jag.

I exemplet ovan så föredrar varken ditt A-jag eller ditt B-jag A-livet framför B-livet, men diagonalprincipen säger ändå att ditt A-liv är bättre för dig än ditt B-liv. Detta kan verka bestickande, men principen om komparativt stöd är inte en rimlig princip. Exempelvis så råkar den i trubbel med följande fall:

	A	B
A-jag	-10	-10
B-jag	10	10

Här intar ditt A-jag en negativ attityd till båda liven men A-jaget är indifferent mellan A och B. Ditt B-jag är också indifferent mellan liven, men intar en positiv attityd till dem. Det verkar då självklart att B är bättre för dig än A, men principen om komparativt stöd måste förneka detta.

8. INVÄNDNING (4): IGNORERAR ÅNGER

En annan, mer besvärande, invändning är att diagonalprincipen inte verkar kunna ta ånger i beaktande. Anta att vi har följande schematiska fall att ta ställning till:

	A	B
A-jag	10	5
B-jag	15	10

Diagonalprincipen säger här att A är lika bra för dig som B, men man kan ju tycka att det finns en viktig skillnad mellan dessa liv. Ditt A-jag skulle föredra sitt liv framför alternativet B medan ditt B-jag skulle före-

dra det alternativa livet A. Ska inte denna skillnad ses som tungan på vågen som gör A bättre för dig än B?

Nej, för om vi ser parvis ånger som utslagsgivande, så får vi *cykliska* välfärdsordningar, som följande schematiska exempel visar:

	A	B	C
A-jag	10	5	15
B-jag	15	10	5
C-jag	5	15	10

A är bättre för dig än B, eftersom i relation till A och B så finns det ingen ånger i A men ånger i B. B är bättre för dig än C, eftersom i relation till B och C så finns det ingen ånger i B men ånger i C. C är bättre än A, eftersom i relation till A och C så finns det ingen ånger i C men ånger i A.¹⁰

Finns det inget cyklicitetsfritt sätt att ta i beaktande ånger? Jo, en viktig aspekt av ånger kan fångas, om attityderna antas vara känsliga för den *olust* som ofta tillkommer när man tänker på att man inte fick det man nu föredrar. Attitydvärdena i matrisen kommer då redan att återspegla den ånger-relaterade olusten.

9. SLUTORD

Det finns förstås mycket mer att säga om hur attityder ska bestämma vår välfärd och rimligheten i våra val.¹¹ Framförallt behöver vi ta i beaktande attitydkonflikter över tid i en livsgren. Men jag hoppas att diagonalprincipen kan ses som en första byggsten i en komplett teori – det hoppas i alla fall min nuvarande jag-version.¹²

10. Om vi släpper kravet på parvis jämförelse och i stället definierar ånger relativt det maximala elementet i hela alternativmängden, så får vi ingen skillnad alls, eftersom alla liv då kommer att innehålla samma storlek av ånger (15–10).

11. Jag säger lite mer i Bykvist (2006a), (2006b), (2010).

12. Detta är en utökad version av det föredrag jag höll på Filosofiska föreningen, Filosofiska institutionen, Umeå universitet, den 24 september 2014. Jag är mycket tacksam för de kommentarer jag fick från publiken. Jag är också tacksam för de många hjälpsamma kommentarer som Nils Säfström gav på en tidigare version av denna uppsats.

LITTERATUR

- Anderberg, Thomas. 2014. *Det mesta blir aldrig av*. Stockholm: Norstedt.
- Bricker, Phillip. 1980. "Prudence". *Journal of Philosophy* 77, nr 7, s. 381–401.
- Bykvist, Krister. 2003. "The Moral Relevance of Past Preferences". I *Time and Ethics: Essays at the Intersection*, red. H. Dyke, s. 115–36. Dordrecht: Kluwer Academic.
- . 2006a. "Prudence for Changing Selves". *Utilitas* 18, nr 3, s. 264–83.
- . 2006b. "What Are Desires Good For? Towards a Coherent Endorsement Theory". *Ratio* 19, nr 3, s. 286–304.
- . 2007a. "Comments on Dennis McKerlie's 'Rational Choice, Changes in Values over Time, and Well-Being'". *Utilitas* 19, nr 1, s. 73–77.
- . 2007b. "Violations of Normative Invariance: Some Thoughts on Shifty Oughts". *Theoria* 73, nr 2, s. 98–120.
- . 2010. "Can Unstable Preferences Provide a Stable Standard of Well-Being?". *Economics and Philosophy* 26, nr 1, s. 1–26.
- Carlson, Erik. 1995. *Consequentialism Reconsidered*. Dordrecht: Kluwer Academic.
- Chisholm, Roderick. 1964. "The Descriptive Element in the Concept of Action". *The Journal of Philosophy* 61, s. 613–25.